

TRATAT
DE ADAGES,
Y REFRANYS VALENCIANS,
Y PRACTICA
PERA ESCRIURE AB PERFECCIÒ LA
LENGUA VALENCIANA.

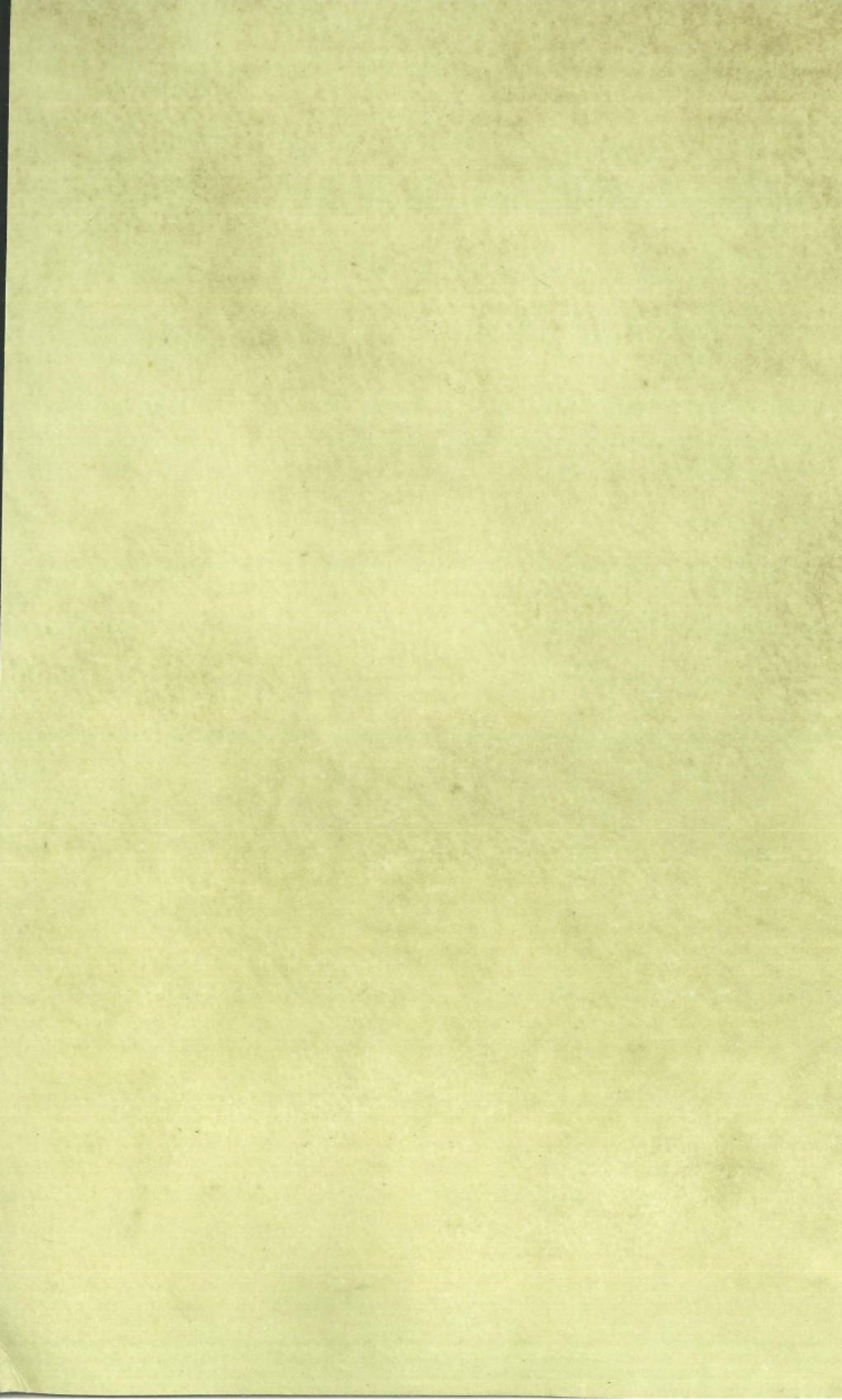
ESCRIT
PER CARLOS RÒS,
NOTARI APOSTOLICH, NATURAL
de esta molt Noble, Illustre, LL.
y Coronada Ciutat de
Valencia.

SEGONA IMPRESSION.

AB LICENCIA:

En Valencia , en la Imprenta de Josep
Garcia , any 1736.

TRATAT
DE ADAGES,
Y REFRANYS VALENCIANS,
Y PRACTICA
PERA ESCRIURE AB PERFECCIÒ LA
LENGUA VALENCIANA.

ESCRIT
PER CARLOS RÒS,
NOTARI APOSTOLICH, NATURAL
de esta molt Noble, Ilustre, LL.
y Coronada Ciutat de
Valencia.

SEGONA IMPRESSION.

AB LICENCIA:

En Valencia , en la Imprenta de Josep
Garcia , any 1736.

A LA
 SOBERANA EMPERATRIU
 DE CEL, Y TERRA
 NOSTRA SENYORA
 D E L S
D E S A M P A R A T S,
 VENERADA
 en sa Lealissima Ciutat de
 Valencia , de la qui es
 Patrona.

En aqueste Tratat , Sa-
 cratissima Verge MARIA ,
 de Adages , y Refranys , y
 quentre estos hià hu que diu : Qui
 à bon arbre sarrima , bona sombra el

cobri : mencontre precissat á oferirlo à voltra soberana Grandèa,
 perque Arbre que hatja donat
 fruyt mes regalat quel que Vos
 donareu en Bethleem nos pot en-
 contrat , puix yo à este maco-
 llixch ; no à la sombra , quen
 Vos no cab , ni un atomo dobs-
 curitat , perque tota sòu plena de
 Gracia , è Inmaculada. Un altre
Adage , ò *Refrany* hià , que diu:
Qui bè s'està nos mogà : gran teine-
 ritat serà buscar yo altre Mecè-
 nes que à Vos , Soberana Aurora,
 puix estich molt bè en Vostron
 auxili. *La Praetica de Orthographia*
Castellana , y Valenciana , que lany
 1732 . imprimì , jà la dediquì tam-
 bè sots la protecció de voltra Di-

vina Gracia , perque à la resplandor de tan rutilants raigs , no la poguèren obscurir , ni eclypsar les espesures dels nubols , que la embetja , y malicia solen per malignitat fomentar ; com en efecte llogrì el aplaudiment de moltes persones sabies. Alli jà os oferí tot mon afecte , tota ma anima , y tot mon cor , y de nou altra volta os consagre ara lo mateix , esperant veureus , y adoraros per eternitat de eternitats en la Gloria.

Amen.

Postrat à vostres Divines Plantes

vostren mes indigne Esclau

Carlos Ròs.

PRO-

PROLECH.

Charissim , y discret Lector,
Clo primer que yo dech
 previndre en aquest Pro-
 lech , per concixer que serà tam-
 bè lo primer ques descobrirà als
 ulls , es que mòlts diràn : per què
 no he possat en lo present Tratat
 de Adages , lo nom dels Inven-
 tors de ells , cosa que feria pera
 major intelligencia , y delecta-
 ciò del Lector ? A lo que vull
 satisfer. La causa de no possar tals
 noticies ha estat , perque en elles
 abultaria el Tratat de tal modo ,
 que eixiria un llibre de molt vo-
 lumen , y no per aixo estarià me-
 gustòs , puix ans bè cansaria a

Lc-

Lector : y à demès de aço , als homens lligits , ò doctes , no són menester eixes notices , perque jà se les saben: als no cestudiants los basta el Adage sols, puix cada hu de per si diu pera que pot servir ; perque sil Adage , Proverbi , ò Refranys (entre altres difinicions) es una sentencia de llarch us , comparada adallo que volèm , ò à les coses dels temps , quant vinga la ocasiò pot molt bè usar cada hu de ell , sens que li sia menester saber hon se inventà , per qui , ni el per què . Y tots los Doctes no ignoren , quels Adages , ò Refranys , són la Phylosophia mes antiga , mas lloada , y tenguda per mes excellent en Creta ,

ta, y Lacedemonia, per ser amichs de la brevetat ; puix nom poden tindre à mal , que hatja yo recopilat Adages , Refranys, ò Proverbis (possant en la Prefaciò , n. 7. per la general , de hon sòn trets, y Valencianats) sens mes notices, puix la mia fi de qualsevol modo es llograrà , como aixi ho confie.

Lo motiu que yo he tengut pera donar à la llum publica este breu Tratadet de Adages , ò Refranys Valencians, no ha estat per volerme acreditar de home docte, en traure llibres , puix me reconeçh molt ignorant ; y ni en este ni en laltre llibre de *Orthographia* que lany 1732. imprimí, ma propie

pie el titol de Autor , si tan sols
de Recopilador , puix no he fet
altra cosa que recopilar : ha estat
la mia fi , com ja he dit , pera
que tinguessen tots una extensa
pràctica de la llengua Valenciana ,
per trobarme empenyat en
ella. Este assumpt dels Adages ,
me pareguè el millor pera illo-
grarlo , puix serà este llibret , casí
com lo Catò Christià , ques dóna
en les Escholes , perque asi tam-
bè hià doctrina pera la anima ,
bona criança , desenganys pera
mòlts vics , politica pera bè par-
lar , y norma pera lligar , y escriu-
re en Valencià ; puix los dos Dic-
cionaris que al ultim del Tratat
pose , són bastants pera la inte-

lli-

lligencia de nostra Lengua; y encara quel modo descriure en ella el facilité en ell , puix me pareix que à Valencià algù li pot ser dificultòs , si que ans bè sense treball se pot trobar qualsevol detre ; y que de asi en avant tots los Valencians l'entendràn com yo, jà per les notices , y claritat en que la explique , com per la recta pauta , y segura quels dòne; tal volta aurà ben poques persones, à lo menys dc ma professiò , que s'atreviren à fer tant ; puix tot discret ha de coneixer , aixì per este llibret , com per lo Tratat de ma *Practica de Orthographia Castellana, y Valenciana*, entençh nostra Lengua bè ; y no es gencro dc jac-

tan-

tancia , perque les obres ho diuen ,
 puix yo à elles me referixchi , en
 aquell Adage que diu : *Callen bar-
 bes , y canten cartes ; y així ab es-
 tos supots , ningù sadmitc si als
 Adages , Refranys , o Proverbis ,
 no troba el per què , ni per qui .*

Tambè no dubte , prudent Lec-
 tor , aurà alguns , que per moce-
 gar la obra , puix may falta qui
 à tot tira quixalada , y de ordina-
 ri sol ser la boca questà sens dents ,
 quecm diràn : la llengua Valencia-
 na , hui en dia , ni s'estima , ni
 usa ; y que à què pot vindre trau-
 re yo aquest Tratadet , ni cansar-
 men aquell Lenguatje que no ser-
 vix ? Responch . En estos afanys
 meus fas yo dos coses à un temps .

La

La una es , acreditarme de bon Valencià , y amant de la mia Lengua , obligaciò que cada hu de per si tè , sia de la Naciò que vulla , puix dèu aprear , y defendre les coses de la sua Patria , y tambè el Lenguatje , encara que no tinga pera què ; quant , y menys encontrantsc en lo nostre Idioma tantes grandees , excellencies , y circumstancies pera ser amat ; com algunes de elles ne tinch ponderades en lo breu Tratat que imprimì en lany 1734. en llengua Castellana, intitulat: *Origen, y Grandezas del idioma Valenciano* ; el que confic reimprimirlo , anyadintli moltes noticies qucs folgaràn tots de lligirles. Laltra , que per la llen-

llengua Valenciana salcança , y deprèn à escriure la Castellana ab mes fonaments , y seguritat quels mateixos Castellans ; com aixì ho tinch tambè imprimès en un fuller de paper , y llenguatje Castellà, intitulat : *Norma breve , por la que los Valencianos (sin bazer estudio particular en la Orthographia) sabràn escrivir medianamente la lengua Castellana (guiandose por la Valenciana) segun el uso mas recto , conforme de los Eruditos , y ajustado à los fundamentos de los Antiguos.*

Y encara que no fòs aixì , quin dany pot fer als Valencians donarlos regles clares , y segures pera que no olviden sa Lengua , y que la sapien lligit , y escriure cor-

correntment? Clar està, que qual-svol home de rahò dirà, sòn mos desvels profitosos al comù; puix per aixo idèi fòs lo assumpt de Adages, Refranys, ò Proverbis, Valencians, per ser cosa gustosa, que facilment se queda en la memòria, y que tinguen tots escriptes en Valencià eixes doctrines sentencioses, Humanes, y Divines, utiloses à la Republica, ò Patria. Mes com totes les Obres que ixen à la llum publica estan expòssades à la censura, suplique al sabi Lector, dissimûle, ab sa mòlta prudència, les faltes, y defectes de ma insuficiencia. Vale.

De la mateixa Poetissa (Rosa Trincares en pur anagrama) que escriguè un Soneto en Valencià, al llibre de Orthographia.

SONETO.

Tan gustosa quedì, y tan agradada
de lligit ton *Tratat de Orthographia*,
que no puch explicar tanta alegria
com tingui, perque sonch molt sublimada.

Bè pot esta Ciutat, y Patria amada
estimar los desvels de ta Thalia,
puix per cert que ta ploma mereixia
per Obres tan selectes ser premiada.

Posses punt à la boca la malicia,
no mocègue tes Obres, ques pecat,
puix mereixes (ò Carlos) de justicia
ser de tota Valencia ben lloat;
perque en este Tratat ques de Refranys,
dones llum de sa Lengua, y desenganys.

Del

Del Doctor en Medicina Alonso
Carrasco.

OCTAVA RIMA.

Este erudit Tratat , ques de Refranys,
ab gran delectaciò mia he lligit,
y he trobat pera els vics desenganyys,
que seràn a tot hom de molt profit:
ja pera dics , mesos , sigles y anys,
tindràs este llibret ben admítit;
y si Zoylo el mocèga tin paciencia,
que la embetja ho farà, mes no la sciencia.

DECIMA.

Bè poden los Valencians
(del Plebeu al Cavaller)
admetrel ab tot plaer,
perques pera gichs , y grans:
quen arribant à ses mans,
si en carinyo , y de tot cor
lligen aquest gran tesor,
advertirà un ben cabal,
en cada reglò un panal,
y en cada lletra una flor.

PRE-

P R E F A C I ò.

EN lo passat any de 1732.
 doní à la Prempsa una
Práctica de Orthographia Castellana, y
Valenciana, y com nostra Lengua es
tā difícil de escriure, hui en dia, per
estar arrimada, y no usarse, deter-
minà tambè donar à la llum publi-
ca aquest altre brèu Tratat de Ada-
ges, y Refranys Valencians, aixi pera
mes práctica de nostron Idioma,
com per ser molt profitòs al comù,
en cada Terra, estien los Adages, y
Refranys impressos ab sònLengua-
tge, perque Adage, ò Refrany, no
es altra cosa, que una sentencia que
corre en boca de tots: una llum de
la veritat manifesta, que tot lo Mon-

coneix ser així; puix són reliquies
de la antiga Phylosophia; y en ells
se llogren dos coses molt lloables:
la una, depèndre à lligar, y escriure
bè la Lengua: l'altra, que tota la
gent que no es estudiosa, tè en ei-
xes doctrines sentencioses, una ra-
hò que conclou, y desenganva pe-
ra poder reptar, o corregir los pa-
res als fills, y els majors als me-
nors; de modo quels fa obrir los
ulls, y sels imprimix en la memo-
ria, passant de uns à altres; y així
serà aquell Tratat de molt profit,
y utilitat.

2 Avènt tan de proposit tra-
tat, en ma citada Pràctica, sobre la
mescla de les Orthographies que
admitixch, per causa de la costum;
puix

puix no sent així (com ho narra extensament la *Prefaciò* de ma *Pràctica*) ningù ab sa opiniò eixirà en bè, perque rigorosa, una de les tres que allí suponch, no es pot seguir, ni aixo tè remey per camí algù, asi ja no es menester detindrem en eixe punt, sols tocarè en esta *Prefaciò* mòltes altres circumstancies, conduènts à nostra Lengua, y algunes curiositats quem deixì en ma Obra *Orthographicà*, pera millor lligirla, y entendrela.

3 La matjor dificultat que tè pera escriure nostra Lengua, consistix en aquestes cinch lletres *ç s p b v*; y en estes dos *b p* mes; perquels Valencians teními una articulaciò dc *ap*, y *op*, que mòltes voltes ha de

ser la *p*, *b*, y en lo pronunciar no ho
 distingùim; com esta *ç* y la *s*, sia en
 final, ò no, es nostron natural pro-
 nunciar les dos del mateix modo
 que la *s*; motíu per lo que encara
 que una dicciò acabe en *ç*, y altra
 en *s*, no impedix pera la consonan-
 cia en la Poesìa Valenciana; perque
 la *ç*, es pera guardar la etymología
 la recta regla de bè escriure, ò per
 donar à entendre li correspon
 aquella dicciò, en la llengua Casta-
 llana, *z*, ò *c*; y els Valencians esti-
 llètress *c* *ç* *s*, les pronunciàm natí-
 ralment com si cascuna fora *s*. I
z, entre els noms peregrins, y pr-
 pis, que pera les veus nostres i
 usàm de ella, tambè la pronuncià
 com à *s*; puix en distinguir ei-
 qua-

quatre lletres , jamès nos hem mitat; ço es à la organiçaciò, mes sí al escriure; en la *b*, y *v*, à mòltcs diccions, tam poch sens concix distinció al pronunciar, mes sí al escriure.

4 En lo primer Diccionari dels dos que hià al ultim de aquest Tratat , s'encontra lo del numero antecedènt tan extèns, y clar, que basta, y sobra, puix jà trobarà el Lector lo dificultòs fet facil. Pera la Poesía Valenciana, està el colp de la dificultat sobre els acentos *grave* , y *agut* , que per no averlos entès molts , han faltat à la consonancia, ò assonancia, que es propia de aqueixa Art ; y així en lo segon Diccionari està ben clar, y copiòs dit

dit punt; puix si el Lector se fa caricch, y reflecta sobre el treball que tinch possat en aver format dits dos Diccionaris, y de lo sutil que es lo segon, ha de concixer entench, ab molta practica, nostron Idioma; perque es lo cert, aço dels acentos *grave*, y *agut*, es lo mes delicat, y hon consistix lo dialectos de nostra Lengua. La explicaciò dels acentos ben extensa, y curiosament, se troba en ma *Pràctica*, cap. 6. nn. 21. 22. 23. 24. 25. y 26. hon remitixch a curiòs que la vulla veure.

s Que la ç, ni s, finals, no impedixen à la còsonancia, en la Poesia Valenciana, com he dit al n. 3 sènt aixì que no fèm distincció a pronunciar natural nostre, no i que

que causarli al Lector novetat, per-
que jà es costüm de tota la vida,
que en mòltes coles và la prolaciò
per un camí, y la orthographia per
altre, per conservar etymología, ò
aquell dret de us , y practica, que
fan Ley ; com se veu en la Poesía
Castellana, en estos consonants, y
altres : *quexa, lenteja: dexe, semeje:*
coxo, ojo: dixe, colige, &c. Y aço per
quina causa es ? La rahò que yo al-
cance, y em pareix bastant, es: per-
que estes lletres *g j x*, sòn guturals,
y en la llengua Castellana sarticù-
len de un modo: puix lo mateix pas-
sa, entre els Valencians, en la *ç*, y
s, finals , per pronunciar les dos
com à *s*, y no deixar la etymología
de la dicciò que fiss hui la conser-
va;

va; que en aquelles que la ha perduda, jà no es facil restaurarla.

6 Pera saber en nostron Idioma, quant sa de usar del article *el*, ó *lo*, es en aquest modo: si la paraula, ò dicciò, acaba en vocal, comença tambè el article, ò pronom, en vocal, y diu *el*, en lloc de *lo*; mes si finaliza la dicciò antecendent en lletra consonant, dièm llavors *lo*, y no *el*; corrent la mateixa norma en lo plural. Eixemples: *Porta el mentjar asi*. Altre: *Jà he portat lo mentjar* Y el usar en nostra Lengua de *el* per *lo*, no es à altra fi, que pera embeure la *Synalepha* que en lo cas referit se comèt. Après de punt final ò al principi de qualsevol escrit sempre dièm *lo*, y no *el*, aixi:

Mon

Mon està plè de enganys. Lo mateix modo de regirse hià sobre el usar de *me* per *em*: *nos* per *ens*: *ne* per *en*: *se* per *es*: y *te* per *et*. Y segons lo expressat se trobarà asi ara practicat, en esta legona impressió, jà que en la primera no es guardà esta regla rigorosa. Totes aquestes circumstancies referides , al vers no comprenen, puix alli es pot, per causa de allargar una sylaba , trocarho, ques llicencia Poetica. Encara hià mes circumstancies , y curiositats que tocar asi, pera quant se lligiran escrits de nostra Lengua, antichis, y sòn : que començant lo vocable per *en*, ò *em*, s'escrivìa sens la *e*, com: *impressa*, *ncenall* , &c. y el vocable que iniciava per *es*, tenia lo mateix, així:

aixi: *Sglesia*, *scriure*, *scriptori*, *scull*,
Cc. y así yo no use de aço (si sols
quant ajunte les diccions mono-
sylabes, ab les polysilabes, pera su-
plir la *synalepha*) mes ho vull ex-
plicar, pera que tot ho entenga el
Lector. La dicciò *ne*, significa à
vegades en nostra llengua Valen-
ciana, *no*, altres voltes, *ni*, y en
mòltes occasions la possàm sola-
ment pera ornar la oraciò, sens
que signifique cosa alguna. La *l*,
sola en principi de dicciò, en los
escrits antichs, té pronunciaciò de
dos, y ellèa, mes yo no use así de
aixo, si sols quant es mayuscula
y no en los vocables de minus-
cula. La *Synalepha* lleva una voca
en la *Orthographia* de molts vo-

cables , com en aquestos *Lestiu*,
per lo *Eſtiu*; *Dorient*, per de *Orient*;
Despanya, per de *Eſpanya*, &c. eſ-
crivint la lletra del monosylabo,
que se li ajunta al nom propi,
mayuscula , del modo ques llig
aſí.

7 De un llibre intitulat: *Re-
franys, y modo de parlar Castellans ab
Latins*, compost per lo Licenciado
Geroni Martì Caro y Cejudo, Mestre
de Latinitat , y Eloquencia en la Villa
de Valldepeñas de Calatrava , fa Pa-
tria, imprès en Madrid any 1675.
he Valencianat mòlts destos Ada-
ges , y Refranys. Dels Refranys,
ò Proverbis en romanç , que gloſ-
sà el Comanador Hernan Nuñez,
Professor eminentissim de Rhetorica,

y

y Grech en Salamanca , any 1576 .
 Del Galathee Christià de Joan Blasco y Sanchez , imprès en Zaragoza any 1698 . hià sentencies espirituals , à modo de jaculatories . Tambè dels quatrecents aphorismes Catalans del Doctor Joan Carlos Amàt , impressos en Barcelona any 1718 . ne tinch mes dc la mitat acomodats à nostron modo Valencià . Y aixìmateix molts dichos comuns he possat (augmentantho de tot) que no poden danyar , pera que ni hatja mes en esta segona impressió .

8 Eltes diccions , y altres semejants : *mascara* , *jesmil* , *bisarro* , *bisarría* , *mesclar* , *tisue* , &c. que ab alguna mudança usá de elles la llen-

llengua Castellana, són en ella ~~z~~^z lo que en la nostra ~~f~~^f; mes si vinguès lo càs de fer alguna obra Poetica, ò razonament en prosa, que haguès de ser tot sancèr Castellà, y Valencià, com se pot ordenar, llavors deuen ser les ~~z~~^z, ~~f~~^f, per ser preheminencia que mereix pera dit cas nostron Idioma, y els Valencians jamès usàm de la ~~z~~ en nostra Lengua, sino en sòn illoch, de la ~~ç~~^ç, ò ~~f~~^f. Eixemple en prosa, tot sancèr Valencià, y Castellà : *Es tan dificil la Orthographia, y en tanta manera costosa de ceñirla, que quiçà nunca estarà medida à una, sino variada, ò mesclada, y en la practica de la referida manera passa, y passará.* Tota aquella prosa es rigo-

30

rosament Castellana , y Valencia-
na , que sens mudar cosa alguna
à la lligenda pot servir pera les
dos Lengues. Eixemple en vers ab
este

SONETO.

Una fabrica la de este Soneto
es en tanta manera de costosa ,
de ardua , critica , y dificultosa ,
nunca escrita , ni oida de Epiteto:
Esta idea contraria de assueto ,
à la vista dificil , y costosa ,
al numen serà facil , no penosa ,
si entra en practica ella de Alphabeto.
No sabrè yo si và la encadenada
de la regla , en rigor à la cénida ,
ni si està alguna phrase mal formada ,
ni si apunta la Musa desmedida ;
se en aqueste Soneto ha de passar
quanta falta es possible de incontrar .

9 Aquest Soneto tenia yo
molt ha treballat , quel fiu no mes
per

per probar com eixiria , puix es
ben dificultos , y encara que ja
bacanet , pera possarlo asi hon
està , fuu compte que aço es un
eixemplar , y com ja el tenia com-
post , per no entretindrem , lestam-
pi aixì com es ; puix pera mirar-
se à un espill , no es forços sia el
vidre crystalí de allo mes floret-
jat , basta ques divissc la cara , en-
cara que estia ell manchat : y aixì
poch li fá no sia el Soneto con-
ceptuós , de lo millor ques com-
pon , puix pera eixemplar basta ,
y ja es donar camí pera quen fa-
cen altres ab mes facilitat , puix
à mi ma estàt dificultos , per no
averne vist altre , ni tan ordina-
rièt com ell.

10 No perque nostra llengua Valenciana està hui en dia arrimada , puix apenes se escriu en ella cosa alguna , han de pensar ques roin ; perque entre les entranyes de la terra , sol aver minérs de or amagats , y quant se desco- brin , troben alli aquells tesorrs , que valen lo mateix , y s'estimen com si no haguèren estat sepultrats : aixì nostra Lengua , tostem que la traèm à llum , se coneixen los quilats de sòn valor.

11 La cescusa que fins hui han tengut mòrts pera no lligar bè , ni escriure nostron Idioma , de que no està en us , ni Orthographia Valenciana tenien , nols valdrà ara ; puix entre el llibret de

de ma *Pràctica*, y este dels Re-franys, y Adages, ab los dos Diccionaris de noms, questàn al ultim daquest Tratadet, se encon-trarà quanta dificultat se puixa oferir ben declarada, que à ocasiò de ser yo tan amant de nostra Lengua, y aver possat en ella tan-ta aplicaciò, he pogut tocar, y des-cobrir lo mes dificil, y precis, que he coneget necessari.

12 Encara quen aquest Tra-tat, no use yo aquelles vèus, y cèrmens antichs que podria, no per çò deixa de ser tot Valencià ben fi, puix en una Lengua, com al dialectos della, que per rahò de Art se li dèu, ni als punts prin-cipals se falte, poch li fa dalgu-

C nes

nes veus se mude , ò millorc. Les dos llengucs Castellana , y Valenciana , tenen algun parentesch, quels vè per la llengua Latina , y encara que la nostra molts anys ha questà arrimada , no per çò va de cap à cayguda , que solen dir, puix tant com sa parenta , y veïna, la Castellana , ha alçat lo cap, y sa fet polida (pera qui entèn lo que es la cultura de una Lengua) li ha servit tambè à la Valencia, per adquirir dret en aquelles vèus millorades, preses de la llengua Latina.

13 De moltes vèus antigues (com ja he dit en lo numero antecedent) no usc , perque algun se quedaríen scns entendreles, me tots

tots los fonaments quen ma *Practica* duch, y asi tambè, en quant al escriure, sòn sens innovar cosa alguna de lo quels Inventors de la Art Orthographica, y bons Dicionaris amostrén; perque qui fuig de lo antich (en quant als fonaments de les Arts) saparta de la rahò. Una excellencia he observat yo als Doctes de Valencia, digna de tota lloaciò (parle en materia de Orthographia) y es conservarla sempre per la costüm, sens alterarla, ni volerse detindre may en menudencies ; puix à una Lengua, com no se li falte als punts principals (jà ho tinch dit) en brocetes no hià necessitat de pararse ; puix diuen los Sabis : *Aquila non*

capit muscas. Y mes he oït dit à persones entèses , que alguns, per volerse acreditar de Doctes , han intentat pervertir algunes Arts, en critiques mal fonamentades ; mes com allo ha cistà fuigint de les regles , y preceptes quels Inventors, y Comù possaren, no es diuen *adelantaments* , sino *corrupteles*; perque la cosa que no và fundada en doctrina , si tan sols en la raho seca de aixì empareix , no val , ni aprofita , ans bè sacrediten de ridiculs singulars , los qui aixì patlen ; mes pera els tals tambè hià un Adage que diu : *Contra el comù no guanyaràs tu.*

14 Infinites són les ralions ques poden donar pera defendre la

la costüm del escriure , com ne
tinch mòltes alegades en ma *Prac-
tica*; y pera mes satisfacciò als No-
vators de la Orthographia , tocarè
ara así un puntèt del cas. A oca-
siò de aver yo registrat tants escrits
de nostra Lengua, antichs, he tro-
bat una dificultat en dos paraules
de un verb , que per causa dc ser
costüm, us, y practica, ho seguixch,
sens innovar , sent aixì que podia
mòlt bè, y fundat en la ralò fortà
de etymología; mes com la costüm
casí en tot dèu ser primer, nom a-
trevíxch. Sòn, dons, les paraules
fes, y *fas*, que venen del verb *facio*,
Latì , y la demès conjugaciò jà va
en ç de rasguèt, ò sens ell, com: *fa-
ga, faces, feces, feço, facen*, &c. puix
ab

ab gran fonament podia yo , en-
trar à alegar que *fes*, y *fas*, se de-
vien escriure en ç de rasguèt tam-
bè, per vindre del verb *facio*, y ne
vull innovarho, sinos seguirho aix:
per costùm , y que passe, per sei
punt gich. Ara considere el Lecto
ab reflexió, els qui altèren la cos-
tùm, sens mes ralhò, ni força, qu'
per volerho ells , quant mal fun-
dats van en semetjants critiquee
sophystiques.

15 No dubte aurà molts Zoy
los, que per emberja , ò per mocè
gar, censuraràn aquest Tratat (pui
en totes Obres fan lo mateix) y a:
tals los vull advertir , se facen ca-
rrecch del treball, y desvels que cot-
ta qualscvol Obra que fa de dona
al

al publich, sino quen traguen, y ho
sabràn , que no faltarà qui els mo-
cègue tambè (y ab rahò) les sues
Obres ; y així atenguen à aquell
Adage, que diu: *Mirat à tu, y no di-
ràs mal de ningù.* Puix per no ferse
de mal voler, ni descobrir sa impe-
ricia , conserven lo Refrany , de
Calla tu, y callarè yo. Surjectant tot
lo referit al sentir del perit en esta
materia, y suplicantli al Lector per-
done les faltes, y errores de ma igno-
rancia. Vale.

TRA-

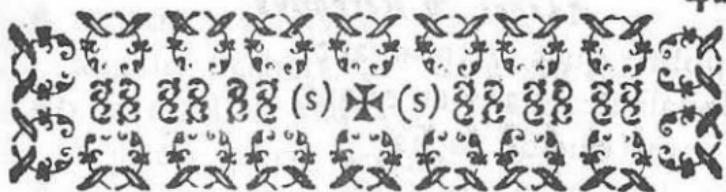
En lo llibre intitulat: *Galatbeu Christià, Moral, y Sagrat*, quel tinch citat al n.7. de la Prefació, compost per lo Licenciado Joan Blasco y Sanchez, Prebere, y Notari Apostolich, imprès en Zaragoza any 1698. hià al ultim dell una decima, en Castellà, quem pareguè molt del cas traduirla en Valencià, pera possarla en aquest Tractat de Refranys, y Adages.

D E C I M A.

Guarda de asi els bons concells,
anima, si al Cel aspiren;
dels eixemples que bons mires,
aprofita el millor dellos:
los resabis deixa vells,
en que ton afete es vicia,
ferm aborrix la malicia,
ques la suma fealdat,
ama à Dèu per sa bondat,
y tem molt de sa Justicia.

TRA-

TRATAT
DE ADAGES , Y REFRANYS
VALENCIANS,
Y
PRACTICA PERA ESCRIURE
ab perfecció la llengua
Valenciana.
SEGONA IMPRESSION.

A

A Labèm primerament
 à Dèu Pare Omnipotent.
 A un sols Dèu adoraràs,
 y en và may lo juraràs.

AI

42 *Adages, y Refranys*

Al pobre ques vergonyant
donali de quant en quant.

Al home que de tu fia,
fia dell , ques cortesia.

Als criats nols degues masa,
per quet traурan de ta casa.

Al amich probal primer,
ans quel hatjes menester.

Al ase ruch , Attiero loco.

Al qui enganyant à tot lo Mon ofen,
qui menys se pensa alguna volta el ven.

Al qui desvergonyidament enganya.
solen pagarli ab la mateixa manya.

Alguna volta sol restar burlat
lo qui ab altres sol ser descompasar.

Acudir per socorro es gran engany,
à qui viu de à tots fer trampa,y engany.

Ata filla mentres creix,
donali lo que mercix.

Advertix aço , fill meu,
que tostem te mira Dèu.

Al cab de cent anys,
se cauen los murs , y salcen los muladars.

Ala Esglesia per orar,
y à la plaça per tractar.

Amistat per interès,
no dura , perque no ho es.

A

- A** morts, y à anats,
amichs acabats.
- A**b lo qui bèu mafa vi,
negocia en ell demaci.
- A** la escudella , y pitança,
bufarli es mala criança.
- A**l pobre que no tè clam,
nol deixes morir de fam.
- A**l Princep que bè governa,
desitjali vida eterna.
- A**l cavall desenfrenat,
miral de lluny , y amagat.
- A** Moto mort gran llançada.
- A**mor , y la gravetar,
no passen per un forat.
- A**ixí com preguntaràs,
tal resposta alcançaràs,
- A** ningù demanaràs
los diners que guardaràs.
- A**l ase , y mala muller
battonades ho han de fer.
- A** mes presa , mes vagar.
- A** qui gastar li dol,
no compra lo que vol.
- A**carn dura , dent agùda.
- A**b repos tot ho faras,
y al Zoylo dir deixaràs.

44 *Adages. y Refranys.*

A com se vènen les nèsples?
conforme cauen les besties.

Al bo porque honre,
y al roïn perque not deshonre.

A Pasqua els fochs,
y à Nadal los jochs.

Allo quet importa à tu,
no ho deixes fer à ningù.

ADèu pregant,
y ab la maça pegant.

Al pobre no es profitòs
acompanyar-se ab lo poderòs.

Al mal per temor,
y al bo per amor.

Aprenent de Portugal,
no sab cosir, y vol tallar.

Així com es la campana
tal es la batallada.

Aprés que morí Pasqual,
li portaren lorinal.

Al criat que servit ha,
no li degues res demà.

Al Villà,
donantli el dit se prèn la mà.

Abribo, bribo, y mig,

Alo teu tu.

As fades Monica.

AJ

- Al fregir mo dircu.
Aixo es bufat en caldo frèt.
Ajudat , y tajudarè.
Après de Déu la olla.
A la vellèa, es feu lo Diable çabatèr.
Ay bordell de calces! noves, y plenes de pûts.
Al gat sarpada? Y al colom porguères?
A bou vèll , sancerro nou.
Al cul està la mel.
Aygua passada no mol molí.
Alla hon vatjes, com vetjes faces.
A bona fam , no hià pa dur.
Al cavall donat, no li mires lo pel.
A tu et dich sogra , entènte nora.
Al Estiu tor hom viu.
Ans quet cases , mira el que fas.
Al enfornar se fan los pans geperùts.
Arbre vèll, transplantat à terra nova,
mal li proba.
A gran sèca , gran remullada.
A gos vèll , no hià sùs, sùs.
A paraules necies , oreilles lordes.
A bona gana de ballar, poch so es menester.
A bon entenedor, breu parlador.
A falta de bons , mon pare es Alcalde.
A la de pares roïns,
no la posses en chapins.

- A la llarga , el galgo a la llebre mata.
 Amich de hu , y enemich de ningù.
 A mon pare li dien fogosa,
 y yo em muych de fam.
 Amor de Senyor , aygua en cistella.
 A la Luna dc Valencia.
 A tandes va el riure.
 A bona porta ergafa la fam.
 Aquella es la Patria, hon hu b è passa.
 A riu rebolt , ganancia de Peixcadors.
 Amistat de Monja , Porgatori de bolsa.
 Aquell qui per home es tè,
 ha de obrar segons convè.
 A Déu guanya per amich,
 qui perdona al enemich.

B

- B**On Senyor parlau cortès,
 quel bon parlar no costa rès.
 Bofetada que not puixes vengar,
 no te la deixes pegar.
 Bona vida cm tinchi, bona fam me passi
 Bè vèns mal , si vèns afoles.
 Bona es la sal , encara que cara.
 Boca que no parla Déu no la ou.

Bo

- Bo es viure pera veure.
Bona camisa la que una es fila.
Bona nit cresol , que la llum sapaga.
Bona pata , y bona orella,
senyal de bona bestia.
Bè sab lo gat la barba que llepa.
Bè guisa la moça , mes millor la bolsa.
Bo , poquèt , y assobintèt,
es al cos profitosèt.
Bona dona portau Conde.
Ella dirà.
Brams de ase , no putjen al Cel.
Bon dia es lo que plou, si no apedrega.
Benhatja qui als scus semetja.
Bona vida , pare, y mare olvida.
Boci per força , no fa profit.
Bo es tindre parents en Còrt.
Beneyta casa es aquella,
que té olor de vell tota ella.
Barba de mòltes colors,
sols la porten los traydors.
Barbèr piadòs encangrèna la plaga.

C

Confessat ben amenùt,
perque molt lo pecat put.

Con-

Confessa à ton Confessor,
finsa el pensament menor,
Casa a ton fill quant voldràs,
y à ta filla quant podràs.

Caçador de moixonets,
lo que guanya, menudets.

Consola als desconsolats,
visita als encarcerats.

Cascù no entènga sino en sòn Ofici,
y no es fique may en agè Ofici.

Com tingues gran paciencia, y perseveres,
eixiràs ab la cosa quemprengüeres.

Cases fetes de robar,
se venen à derrocar.

Cartes, daus, dones, y vi,
fan tornar al rich mesquì.

Caldera vella, ò terrat,
no està sens bony, ò forat.

Cada hu estornuda,
coni Dèu li ajuda.

Contra el comù,
no guanyaràs tu.

Conforme el pardal, la gavia.

Cada gall, en sòn gallinèr, canta molt bè.

Com lo concell sia bo,
mes quel dòne el contrari.

Canterèt nou, fa laygua fresquèta.

Canten

Canten cartes, y callen barbes.

Cada ovella, ab la patella.

Cada Oller alaba ses olles,
y mes qui les té foradades.

Cada hu en sa casa,
y Déu en la de tots.

Cada ollèta, troba sa cobertorèta.

Cada cosa en sòn ràmps,
y el nabs en Advent.

Cada hu en son Ofici
es pensa ser Rey.

Cada hu en sa casa
tab lo que passa.

Cada dia col, lo caldo amarga.

Cada hu parla conforme qui es.

Cada hu conta de la fira
conforme en ella li và.

Cada hu plora sòn dol
à la llum del seu cresol.

Cada hu lo que li toca.

Cada loco en sòn thema.

Cada hu lo que li cou.

Cada hu lo que mes ama.

çabater, ses tes çabates.

Conforme la bota així dóna el vi.

Calla tu, y callaré yo.

Conforme el ase lalbarda.

Conforme es l'arbre, així dóna el fruit.
 Conforme faras, així trobaràs.
Casament d'alforja, sempre està à la porta.
 Carrega que plau no pesa.
 Corbs en corbs nos piquen.
 Casa de dos portes, mala es de guardar.
 Concill que no es bo pera tu,
 nol dònes à ningù.
Coneixenscs mòltcs, amillats poques.
 Contar mòltcs, y pagar una.
 Criau corbs, y os trauràn los ulls.
 Cuentos vells, baralles noves.
 Cènt de un ventre, y cada hu de sòn temple.
 Continua gotèra, forada la pedra.
 Conforme es viu així es mor.
 Cènt anys diguè na Domentja,
 qui poch mentja, molt temps mentja.
 Contra el poder de la mort,
 no hià hom que sia fort.
 Crèch en Déu ques Trino, y Hu,
 y no hià altre Déu algù.
 Crech també ab fc miòlt igual,
 una Esglesia universal.

D

Devor de la Verge Pura,
sia tota creatura.
Del home la perfecció,
es obrar segons rahò.
De tots pares quant són vells,
not descuides un punt dells.
Deixa diners als amichs,
si vols tenir enemichs.
Diu lo Bisbe de Comentja,
qui no treballa no mentja.
Dòna à qui està despullat,
de ta roba la mitat.
Dèu me dòne contienda,
ab qui mentenga.
Dia la vella Perica.
la espina quant naix ja pica.
De lo que no has estudiat
no tractes, ques necetar.
Dèu castiga, y no amenaça.
Dèu fa justicia à tots.
Darrere , al Rey li fan les figues.
Diesme en qui vas,
y et diré qui eres.

De mos punts quiçà et riuràs,
mes de mos diners no mentjaràs.
Dèu conserve la Justicia, y ens guart de ella.
Del mal, lo mig.
Dèu dòna el fret, conforme la roba.
Dèu dòna la plaga, y la medicina.
Dels meus, vuller mal dir,
mes no mal oir.
De ser Cantòr no tингa presumpciò,
aquell qui no sab mes que una cansò.
Dia de alegria, vespra es de pessar.
Dia de dejuni, vespra es de dia sanct.
De gent roin, un carrer.
Del cuiro ixen les corretjes.
Dèu provirà pera calces,
y ell no tenia cames.
De forn, y molí pots mudar;
mes de Ladre no has desapar.
Dos galls en un gallinèr, no canten bè.
Dèu nos guart de l'ayga mansa,
que la corrent ella passa.
Deixa fer al Mestre, per afe que sia.
Dels qui fuigen, algù sen escapa.
Del llob uu pel, y eixe del front.
Dos germans en un Consell,
fan tornar lo blanch bermèll.
Diu lo mort al degollat;

Qui tan mal caparellat?
Daball del bon sayal,
esta l'home mal.
De hon hu menys se pensa salta una llebre.
Dels enemichs , los menys.
Del vell , lo concell.
De nit tots los gats són pardos.
De &c. de Notari : Recipe de Metje:
y Digestis de Advocat:
Deu nos quart.
Dels escarmentats , ixen los avisats.
Deu ab molt goig, y alegria,
resucita al tercer dia.
Del home el fi principal,
es la gloria Celestial.

E

ES Maria Celestial,
sens pecat original.
En la casa del qui jura,
no faltará delventura.
Es amor la charitat
de la Divina Bondat.
Es empleo meritori,
meditar lo Purgatori.

En

54 *Adages, y Refranys.*

- En la boca del discret,
lo ques publich es secret.
Es molt gran la discrecio
del qui lleva la ocaſio.
Es doblada la maldat
ques fa en senyal damillat.
En esta vida la millor herencia
es aplicar treball , y diligencia.
En bones conversacions,
may no trunqueſ les rahnons.
En fer dia deixa el llit,
tindràſ ſalut , y dellit.
Encara queſ vullen mal,
no perdràſ ton natural:
En la vida ta muller,
tres eixides ha de fer.
En una boca tancada,
la mosca no ſerà entrada.
En la Terra que nos bona,
molt mes mal hià del q ſonaz.
En les obres , y en la fe,
ſe coneix qui amor te te.
En dirſe les veritatſ,
ſe perden les amillatſ.
En qui no pots medrar,
deixa de porfiar.
En la presencia del Sol,

poca

- poca es la llum del cresol.
En la casa ques treballa,
jamés falta pa, ni palla,
Entre dos digual estat,
en lestrèt es lo debat.
En faltar lo cab, tot va desbaratat.
En la pacencia tot salcança.
En tot hià trampa,
menys en lo vi que possen aygua.
En la Terra dels Cegos, qui té un ull es Rey.
Estudia les Leys Divines,
si saber vols les Humanes.
Entre amichs no cal toballes,
y ells non tenien.
En qui vaig, vaig.
En lo sembrar, ni cullir,
no vol dormir.
En lo Invern per la moquita,
y en lo Estiu per la calor,
sempre es bo dur mocador.
Estil, y practica, fan Lcy.
En lo cuch, se peixca languila.
En fer bè, sies lo primer.
Encara que la mona es vista de seda,
mona es queda.
En burles, ni en vères,
ab tos matjors no partixques peres.

En

Entirant lo foch à laygua, prest sapaga.
 En lo perill , se coneix lamich.
 Escudero pobre,
 taça de plata , y canter de coure.
 En lo dia sabi del Jui,
 se dirà cascù: *Bgo fui.*

F

FAràs ab gran diligència,
 lexami de la concència.
 Fill meu, paga allo que dèus,
 no ho deixes per los herèus.
 Fes bè sempre que podràs,
 perque aixo temportaràs.
 Fuigiràs del Usurèr,
 com del mateix Lucifer.
 Fila Luisa,
 y portaràs camisa.
 Febres de Maig , salut pera tot lany.
 Faena feta diners aguayta.
 Fcu bè à bellies , y os tiraràn de còces.
 Faedors , y contentidors,
 tots mereixen una pena.
 Fer bè , no es pert.
 Fortuna et dòne Dèu fill,

guel

quel saber poch, te val.
Fes bè, y no mires à qui.

G

Gran cosa es no ser ingratis
à quit ta beneficiat.
Guardat de la hypocresia,
perques mala malaltia.
Gran cuidado el Metje tè,
del malalt que paga bè.
Gallinèta que per casa và,
sino pica, picarà.
Gènt dahuch, campana de fusta.
Gran tronch, bona brasfa.
Grao es mon gendre, bo sia ell.
Gòs que lladra, no mocèga.
Guarda el Mesquì, y no sab pera qui.
Gallina vella, fa bon caldo.
Gat nyaulador,
jamès bon caçador.
Gran olla, poca carn,
y casa gran, pà chiquèt.
Gich ben doctrinat,
serà vell delcansat.

H

Hacienda ques mal guanyada,
no tindrà mòltia durada.

Holtes vindràn,
que de casa ens traurà.

Hui per mi, demà per tu.

Hon no hià cap, tot es coa.

Home prevengut, val per dos.

Hon no hià guany,
tot es mal any.

Honra, y profit
no cab en un pit.

Home parat, no fa guerra.

Hui no es fia asi, demà si.

Hon se fa foch ix fum.

Hon và el mal? Hon nihà mes.

Hon no hià sanch,
nos fan botifarres.

Hacienda, y honra guanyaràs obrant,
y no ab presumpció vana empereant.

Home pobre, tot són traces.

Hacienda, ton amo et vetja.

Hon anirà el bou que no llaure?

Hon no hià cap, no cal sombrero.

Home

Home pobre,
olla dargènt , y canter de coure.
Hacienda fera deslola,
prest sembola.

J

J Utje que no tè concencia,
may farà bona sentencia.
Ja que has fet lo Sanct, fes Laltar.
Justicia , mes no per ma casa.
Jerusalèm , Jerusalèm ,
quant mes anàm , menys valèm.
Joch de mans , joch de villans.
Jamès cau , ni menys tropeça.
la fe que à Dèu sendereça.

L

L Es festes has de guardar,
y à ton pare , y mare honrar.
La Crèu de mes excellencia,
es la Crèu de la pacencia.
Lo qui torna bé per mal,
conseguix premi immortal.

Lo

60 *Adages , y Refranys.*

Lo qui mal per mal intenta,
à si mateix s'atormenta.

Lo millor bocí del plat,
daràs à qui tangendrat.

La Doncella recatada,
serà molt bona casada.

La dona es tan mudable com lo vent;
de ses paraules no faces fonament.

Lo fill qui à sos pates bat,
ja lo Infern te aparellat.

La Senyora qui treballa,
no gasta diner , ni malla.

La muller à són marit
tingali ben net lo llit.

Lo marit à la muller
tingali són menester.

La dona qui es possa unguents
à la cara , pert les dents.

Lo qui no vol treballar,
no pot fer sinos gastar.

L'home qui tracta ab amigues,
may li faltaran fatigues.

Lo mensatjer , ni mentiròs,
ni pereòs.

La dona , sens menester,
no estia baix al carrer.

La dona que casaràs,

- fes que sia de ton braç.
Lo Cavaller , à la guerra,
y el Laurador , à la terra.
La pobièa es farà rica,
si à mentjar poquèt saplica.
Lo Sacerdot retirat,
es de tot hom estimat.
La dona qui prèn , sòn cos vèn.
La mocada de Canét.
La lletra per lo cul entra.
Lultim quixal , costa darrancar.
Les burles , vènen à vères.
Lo que guanya el Escolà,
cantant vè , y cantant sen và.
Lo menester fa fer.
Largues rahons acurten la nit.
La machada de Cuenca.
La persona qui molt riù,
no té sòn discurs molt viu.
Lhome de si confiat,
prèst es perdut , y acabat.
Lo qui diu que ja sab prou,
lo cap tè mes gros que un bou.
La vida per ton Senyor
perdràs , avans quel honor.
La persona qui molt muda,
sempre la veuras perduda.

La casa que no té pau,
mòltes nits nos tanca en clau.

La persona descuidada,
es una cosa encantada.

Lo lladre , naturalment,
té perèa , y nos valent.

La mortalla, solament,
semporda el rich avarient.

La dona qui và à la llana,
may tindrà la testa vana.

La primera informaciò,
no la creu lo bon varò.

Lhoste, com lo peix menut,
al cab de tres dies put.

Lo ferro quant es calent,
se doblèga facilment.

Lo furcar la hacienda agèna,
es un gust ab mòlta pena.

Lo qui fals fa testimoni,
ofici fa de Dimoni.

Lhome qui està ben criat,
calla , sinos preguntat.

Lo criat questà pagat,
tè sempre lo braç trencat.

Lo molt parlar sempre mou,
y lo mas gratar cou.

Lo qui servix à comù,

- servix à tots, y à ningú.
Lo bobo tot ho sab fer,
fins al temps del menester.
Lo qui à molta gent mantè,
Dèu sab lo treball que tè.
La dona bona, y lleal,
es un tesor principal.
Lo Laurador té de estar
prop dels qui fa treballar.
Los Sabis tenen à mengua,
fer servir més la llengua.
La honra del marit està
de sa muller en la mà.
L'home qui vol bona caça,
vatja à comprarla à la plaça.
L'home qui lluny và à casar,
va enganyat, o va à enganyar.
Lo Senyor, qui nos Senyor,
cert que mereix Curador.
Lo llob sempre va à caçar
lluny del lloch hon sol estar.
Lo Sabi sab que no sab,
lo simple tot ho té al cap.
Lo Caçador qui vol caça,
à la caça no amenaça.
Lo roig ab lo pel que tè,
bè pot ser home de bè.

Lo

64 *Adages, y Refranys.*

Lo qui fa una casa , ò es cala,
la bolsa li torna rasa.

La dona qui es ben casada,
no té sogra, ni cunyada.

La gala molt prètt sen và,
no la falta quella fa.

La bona satisfaciò
se fà en vida , y en mort no.

Lo coixo vindrà,
y la veritat dirà.

Los colses no has de posar
en taula, pera mentjar.

Lo rich sempre es codiciòs,
y lo pobre desitjòs.

Lo pare guanya el real,
y sòn fill lo gasta mal.

Lo llinèt ques ben filat,
sempre dòna drap doblat.

Lo qui un cove sabrà fer,
jà pot dir ques Cistellèr.

Llhome qui no sab sumar,
may sabrà multiplicar.

La persona qui té crìa,
sempre guanya nit , y dia.

Lo fill del bo, softix bo, y mal,
lo fill del mal, ni bo, ni mal.

La rabiò no vol força.

La

- La pau Dèu la vol.
La cosa ben pensada,
es ben ordenada.
Les coses clares vol Dèu.
Lo dementat,
per la pena es avisar.
Lo mal entra per lliures,
è ix per onces.
Lo manar no vol par.
Los fills del Mestre Pere
amostraven à sòn pare.
Los qui casen per amors
sempre viuen ab dolors.
La dona qui molt beu,
tart pagarà lo que dèu.
La necessitat no té Ley.
Los Andadors coneixen als del Ofici.
La privaciò es causa de apetit.
La nit es capa de pecadors.
La diligencia, es mare de la bona ventura.
Lo Diable en lo cos, y el Rosari en la ma.
Lo que tots diuen, ò es, ò vol ser.
Lo ques deprèn en la cuna,
costem dura.
La una mà llaba l'altra, y les dos la cara.
La abundancia mata la fam.
Lo qui espera, desespera;

- mes qui nospera , no alcauça.
 Les burles , venen à veres.
 Lo peix pera quil mereix,
 y la ganya pera el gat.
 Lo mateix es filar , que donar à filar.
 La masa confiança , mata al home.
 Les parets tenen orelles.
 La sobrada amistat, es causa de menys preu.
 L'infant , y lorat , diuen la veritat.
 L'habit no fa al Monje.
 Lo temps tot ho cura.
 Lo quel Metje erra,
 cobri la terra.
 La cabra per sos pecats,
 sos genolls porta pelats.
 Los valents cauen de quatre.
 Lo gòs al amo, y el gat a la casa.
 La parra borda, tot ho fa agràç.
 Lo bort , y la mula,
 sempre nhan de fer una.
 La bona capa , molt capa.
 Lo no importa,
 perduts à molts porta.
 La pobrica es farà rica,
 si à mentjar pèquèt saplica.
 La sanch nos pot tornar aygua.
 Lo gòs del Hortolà,

- ni rocèga el bos, nil deixà rocegar.
Lo que not ha dc aprofitar,
deixau anar.
Lo que not has de mentjar,
deixau cremar.
La gala del nadar, es saber guardar la roba.
Lo fart, no tè ansia del dejù.
La por guarda la vinya, que nol Vinyader.
Lo ques de Dèu, a la clara es veu.
La Ley de Dèu no vol trampa.
Lo gat escaldat en laygua freda tè prou.
Lo millor amich, lo mort.
Los plors, y dols, en diners sòn menys.
Lo que sa de vendre, no cal empenyarho.
Larbret, de giquet sadreça.
Lo peix gros se mentja al flaquet.
Lo mal de les rates,
lo que fan unes paguen altres.
Les veritats amarguen.
Lo bon pagador, es Senyor de bolsa daltre.
Lamillat no tè preu.
Lamich en lausència es veu.
La ocaliò fa al Ladre.
La passiò pot molt.
Lo barato es car.
La dona en casa,
y l'home en la plaça.

La sobra dair , falta fa hui.

La experientia,

es mare de la sciencia.

La practica trau Mestres.

Lo bon drap , en la caixa es ven.

La codicia romp lo sach.

La charitat , començà per hom mateix.

La ventura à la porta,

Dèu la porta.

Los morts obrin los ulls als vius.

La dona bonica , may

te farà tornar rich , Blay.

Lo temps no deixa de dar

à cada hu lo ques seu.

La febra amansa al lleò.

La febra continua , mata al home.

Lo que la lloba fa , al llob li plau.

Lo mes , priva el menys.

Lo atnor desafstra les Gents.

Lo burro de Arcadia,

carregat dor, y mentja palla.

Lo be nos coneget,

finsa ques perdut.

Lo braç de la Justicia

es mòlti llarch.

Lo gòs ab rabbia,

de sòn amo trava.

Lo cabal de la llaurança,
es sempre rich desperança.

Lo concell muda al vell.

Lo fill de la cabra, sempre ha de ser cabrita.

L'home compon, y Déu dispon.

Lo plor del hereu, rialla dissimulada.

Los mals, en lo pa són menys.

Lo temps fa de pendre conforme bè.

La boca amarga, no pot llançar sinos fel.

La pedra eixida de la ma,
no es sab hon va.

L'home qui es molt pereòs,
per un pas, ne dóna dos.

La recayguda,
es pitjor que la cayguda.

Logrèt, y cart,
finsa soterrat, sépre es amarch.

Lo qui noscarmenta en una,
noscarmentarà en ninguna.

Les lletres molt bones són,
mes no les estima el Mon.

La lletra, en sanch edrà.

Lo be que así faràs,
allà trobaràs.

Lo Mon no deixa à aquell
qui deixat no vol ser dell.

La Creu de mes excellència,

70 *Adages, y Refranys.*

es la Crèu de la pacencia.

La fe del evteniment,

desperança es argument.

Lo qui servint persevèra,

eixe alcança allo quespèra.

Lo modo de aprofitar,

es fervor en lo bè obrar.

M

Mòlt poch jùi es pot dir tè,

lo qui el de Dèu no prevè.

Mes alcança lhumil ab la pacencia,

que no fent lo soberb gran resistència.

May segones intencions,

fan bones conversacions.

Mòlts sen van al Hospital,

per no veure sòn cabal.

Mal usar no pot durar,

per molt quet vulles guardar.

May lhome serà prudent,

contrapuntant à la gent.

May lo pereòs tindrà

pa, ni vi pera demà.

May se sab si es gros lo nab,

fins que ha descobert lo cap.

Mirat

Mirat à tu,
y no diràs mal de ningù.
Mentjant no faces temor,
mira que aixo nos primor.
Mòlts componedors,
descomponen la Novia.
Mes dies hià que llonganites.
Mes val estar un ratet roig,
que tot lany groch.
Mal va qni no sadoba.
Molt sab la mona;
y mes qui lagafa.
Mòltes formigues
porten à un escarbat.
Mes val tort , que cego.
Mes val ser cap de sardina,
que coa de pagell.
Mes val hu en pau,
que dos en guerra.
Mes val un roïn ajust,
que una bona Sentencia.
Mòltes caneles , fan un ciri Pasqual.
Mes val hu content,
que mòlts descontents.
Mort no vinga,que achach no tinga.
Mes val vergonya en cara,
que dolor en cor.

Mes

72 *Adages, y Refranys.*

Mes val perdre , que mes perdre.

Mes putja les part , que la scurada.

Mes es lo roido , que les anous.

Mes val pa , y ceba en amor,
que gallines ab dolor.

Mudense els temps,
y tambè els pensaments.

Mes val una Missa en vida,
que moltes en ayant mort.

Mes veuen quatre ulls que dos.

Molt gasta qui va , y ve,
y mes qui casa maucè.

Muyga Marta , y muyga farta.

Mes val una gorra, que un sombrero.

Mes valen onces , que lliures.

Mes prompte salcaça el mentiròs.
quel coixo.

Marastra , en lo nom basta.

Mare piadosa,
cria la filla melindrosa.

Mals comunicats,
son aliviats.

Mes lladra el gòs , quant lladra de por.

Mes val un bon amich,
que parent , ni così.

Mes val morir en honra,
que viure en deshonra.

Mes

Mes valen amichs en plaça,

que diners en la caixa.

May se coneix mes lamic,

quen lapresò , y el perill.

Mula loca , may se fa vella.

Mes val roïn conegut,

que bo per concixer.

Mes val poch ab voluntat,

que no molt, si es de mal grat.

Malvat entreteniment

es dir mal del qui es ausent.

Mort lo gòs , morta la rabia.

Muller que no mentja en vos,

après mentja mes que dos.

Mes val un prèn,

que dos te darè.

Molt val , y poch costa

à mal parlar, bona resposta.

Mes val morir, que embrutar-se.

Molt sabi seras, fill meu,

si alcances temor de Déu.

Molt cego camina al vici,

lo qui no tem al Judici.

N

NO queda ben confessat,
qui no torna lo furtat.
No deixes les sendes vèlles,
per anar per les novèlles.
No plou pera qui anar vol.
Non vull, non vull,
y no li pert lull.
Ningù es home, sens home.
No sies may lo primer,
en dir coles del tercer.
No dies may ton secrèt
à ningù, y seràs discrèt.
No amollres als fills amor,
perque not causen dolor.
Not cases ab la jove, si eres vell,
quet pesarà, sino prèns mon concell.
Ningù dòna, que no vulla se li agraire.
No deixes per ton rencor,
de saludar al matjor.
No confie el Secular
viure del peu del Altar.
No trates ab gent ociosa,
perque es cosa perillosa.

- No vixques pera mentjar,
mentja sols pera passar.
- No vulles mal als amichs,
que ho són de ros enemichs.
- Not alabes de fer mal,
perques un vici infernal.
- Nosties molt en la plaça,
nit burles daqnell qui passa.
- Nos coneix lhome perdut,
sinos quant es abatut.
- No dies mal de ta mare,
ques afrontar à ton pare.
- No vulles al menor may menysprear,
perquet pot en són lloch aprofitar.
- No mires coles profanes,
ni oixques paraules vanes.
- Ningun home pot saber,
sinos Déu, lo que ha de ser.
- No vulles may arguir
ab qui no sab resumir.
- Ni la Missa, ni cebada
estorben llarga jornada.
- No crègues de ton amich,
lo que diu són enemich.
- No deixes la carretéra,
per anar per traberesa.
- No vulles may pletejar,

- lo que bè no pots probar.
No amoistres may lo forat
 del diner que has amagat.
No tindràs patènt millor,
 que un amich quet tinga amor.
No vulles pà florit,
 ni taca de pegunta en lo vestit.
Ni pòlls en la grenya,
 ni corral sense llenya.
Ni casa feta de fanch,
 ni vinya en barranch.
Ni camp en costèra,
 ni muller Foralèra.
Ni gat en caixcabèll,
 ni casar dona jove en home vèll.
Ni manso sens esquèlla,
 ni casar home jove en dona vèlla.
Ni omplir barral sens ambùt,
 ni en temps de plutja el corral bruc.
Ni corral en portells,
 ni nuchs en los sarahuells.
Ni arroç socarrat,
 ni guisado que sapia à formac.
Ni tenir gat nyaulador,
 ni dormir en home roncador.
Ni detenir mòle la orina,
 ni sentir olor de la bacina.

- Ni que vatja per casa la lloca,
ni possarme en cosa que à mi nom toca.
Ni mentjar sopes sens cullèra,
ni porta de aposento en polleguèra.
Ni afaytarme en Barbèr modorro,
ni dormir en houne petorro.
Ni estàr veì del Ferrèr,
ni renyit en lo Barbèr,
ni tindre per contrari al Carnicèr.
Ni casa en dos portes,
ni besties cegues, ò tortes.
Ni escoltar per les portes lo que diuen,
ni mirar en les cartes lo que scriuen.
Ni fiar de paraules de Gitana,
ni beure , ni mentjar sens tindre gaua.
Ni anar à buscar monèda,
ni portar bolada la seda.
Ni putjar à cavall sense cagar,
ni faena de força sense almorçar.
Ni cordarse en tirètes sense cap,
ni gòs famolench , ni porch molt fart.
Ni muller sempre afaytada,
ni beure en taça penada.
Ni Capellà sens manteu , ni sotana,
ni canter , ni botitja foradada.
Ni ròt de rabe,
ni home que faça el grave.

- Ni pet de col,
 ni casarme en qui nom voi.
- Ni vèure Frares per ma casa,
 ni portar vi sens bòta, ò carabaça.
- Ni creure à Regalista , ni Mercader,
 ni colar bugada sense cendrèt.
- Ni albarda, ni albardò sense tafarra,
 ni casarme en fadrina festejada.
- Ni casa que hatja cunyades, sogres, y nores,
 ni Campanar sense batçoles.
- Ni Christià sens Rosari,
 ni fiar de Advocat , ni de Notari.
- Ni puses en los camals,
 ni lledèlles en los angonals.
- No saprèa una cosa , ni codicia,
 sinos hon hià de sòn valor noticia.
- No sè yo si es acertat
 vendre mes car lo fiat.
- Not agrades de Advocat
 que not diu la veritat.
- Not alegres de mon dol,
 que quant lo meu serà vèll,
 lo tèu serà nou.
- No hià millor paraula,
 que la questà per dir.
- No dejuna qui fartar espèra.
- No hià mal pera uns,

que

- que no sia bè pera altres.
No fuig qui à casa torna.
No hia mes mare , que la qui patix.
Ningù pot dir destà aygua no beurè,
per terbola questia.
Nos la mel pera la boca del ase.
No dies mal del dia,
que passat no sia.
Not dies polida,
que de la pigota no sies eixida.
No hia millor amich , quel real dahuit.
No hia millors parents , quels dihuitens.
No hia millors cosins, quels bons florins.
No hia millors germanus,
quels reals Castellans.
No hia millors coneguts,
quels papers de menuts.
Tot aço en la caixa,
y la clau en la boltjaca.
Ningù està sens creu.
No per gich pilar se cau la casa.
No hia mes Doctor , que hom mateix.
Nos mou la fulla del arbre,
sense voluntat de Déu.
Ningù es Propheta en sa Terra.
No viu lo cor del lleal,
mes quel traydor vol.

Nin-

80 *Adages, y Refranys.*

Ningun geperùt,

 le coneix la sua gepa.

Ningù esta content en sa sort.

Ningù naix aveat.

Nos mes negre el corb, que les ales.

No hia vella,

 que no hatja estat bona filanera.

No hia vell,

 que no hatja estat valent.

Ningù es ronto pera sòn profit.

Nos ha fet lo Infern pera bobos,

 sinos pera dropos.

No hià riu que no tinga sa eixida.

Ningù pot ser Jutje en causa propia.

Nom pesa que mon fill sia jugador,
 sinos que và darrere de relcavalar-se.

No hià pitjor esquerda

 que la del fus mateix.

No mires com pinta, finos com quinta.

Ningù coneix millor

 als del Ofici , quel Andador.

Ningù pot perdre lo que no té.

Ni ma en caixa, ni ull en carta.

Nadar, nadar , y à la bora ofegar.

Nil Soldat sens armes pot pelear,

 nil Estudiant sens llibres estudiar.

Ni tots los qui estudien sòn Letrats,

- ni tots los qui vân à la guerra Soldats.
No hià bê que cent anys dure,
ni mal que à ells aplègue.
No hià cosa encoberta,
que prompte, ô tart no sia descoberta.
No hià millor Mestra,
que la necessitat, ô pobrèa.
No hià pitjor sòrt,
quel qui no vol oïr.
No basta ser hu bo,
sinos pareixerho.
No per molt matinetjar,
amancix mes prest lo dia.
No tornes de nou al vici,
ques matjor ton precipici.
No furtes res à ningù,
ni dîes mentires tu.
No desitjes dona agena,
ni bens daltre, que hià pena.

O

- O** Iràs , y miraràs,
si algo veus ho callaràs.
Obres sòn amors,
que no bones rahons.

F

O

Obè Monje, ò bè Canonge.

Oparir, ò morir.

Ovella que bela, moç pert.

Ovelles bobes,

per hon va una van totes.

Oferir molt, especie es dengany.

P

Procura conversacions,
que no entren murmuracions.
Per tots fills ben richs deixar.
no vulles lo Infern guanyar.
Per la casa mira poch,
lo qui juga, ò mira al joch.
Parlant ab algú tots dits,
no toquen botons dels pits.
Paga à ton Senyor sos drèts,
y allunyat de ses parèts.
Peixcador, ò Caçador,
ò fam, ò fret, ò calor.
Per desig que té del bou,
va llestant lo llob al jou.
Per ben assentat questies,
que no pots caure no dies.
Per millorar,

ma casa deixar.

Per molt que tu esties rich,
no olvides al pobre amich.

Prop de un home descuidat,
sempre trobaràs un gat.

Per no perdre sos esplèts,
l'home cuerdo no vol plèts.

Prest es dit lo ques ben dit.

Per lo dinер balla el gosèt.

Per sòn mal, sabè la formiga bolar.

Per totes parts,
hià cent llegues de mal camí.

Pera tot hià remey,
sinos pera la mort.

Primer sòn mes dènes,
que mos parènts.

Peixcador de canya,
mes pert que guanya.

Poderòs Cavaller, Don Dinèr.

Peixcador que peixa un peix,
Peixcador es.

Pensa el lladre,
que tots sòn com ell.

Pecat de gola,
Dèu lo perdona.

Pera els desgraciats,
tots los dies sòn Dimarts.

Pera concixer à hu , es menester molt.
 Pòll de Janèt , ploma à dinet.
 Prou dejuna qui mal mentja.
 Poita tancada el Diable sen torna.
 Primer es la defensa , que la ofensa.
 Perèa , clau de pobrèa.
 Pardal vell , no entra en gavia.
 Peus questan molt fets à anar.
 no poden parats estar.
 Procura tenir cabal,
 per no anar al Hospital.
 Per casar filles Doncelles,
 no vengues moltòns, ni ovelles.
 Pasqua Marçal,
 fam , ò mortaldat.
 Per tocar , se toca.
 Pòlls en pòlls , lleménes crèn.
 Primer es la obligaciò,
 que la devociò.
 Possat à la phantasìa
 de oir Missa cada dia.

Q

QUi de sa Crèu fuigirà,
 mes pesada el seguirà.

Qui

- Qui sanctifica les Festes,
ha de fer coses honestes.
- Qui no tem al Mon, no tem à Dèu.
- Qui a Dèu busca, à Dèu troba.
- Qui no sab salvarse, no sab.
- Qui serà amic del pobrèt,
en lo Cel tindrà gran drèt.
- Qui del Mou té confiança,
cosa bona may alcançá.
- Qui diu que té enteniment
mes que un altre, es inocent.
- Quant replega la formiga,
not assentes à la biga.
- Qui ab vestits se gasta mafa,
lo cap té de carabaça.
- Qui es mentja les madures,
ques mentje les dures.
- Qui casa per interès,
criat de sa muller es.
- Qui recull al Vandolèr,
dins poch temps no té graner.
- Quant ab algú parlaràs,
not acostes prop del nas.
- Qui cuida de casa agèna,
may la sua està molt plena.
- Qui mentja sens treballar,
suaos rich, té de robar.

Qui

Qui té mala companyia,
no pot viure ab alegria.

Qui exerceita la Justicia,
façala sense malicia.

Què bé quellà la filosa,
à la dona poderosa!

Qui del ase mentja el pà,
may de fam se morirà.

Qui à dichos se sujetta de les Gents,
caurà mil voltes en inconvenients.

Quant la cosa no es pot cert alcançar,
cordura diuen que es dissimular.

Quant vèm lo dany patent del qui es veí,
no escarmentar en ell es frenesi.

Quant algù et lloa molt en ta presencia,
pensa ques engany tot, y es apariència.

Qui sentòna molt mes del que convè,
lens pensarho, à quedar ben burlat vè.

Quant la Puta fila ; el Rufià debana;
y el Notari pregunta :

à quants estàm del mes?
mals estàn los tres.

Qui diu mal de tu en ausència
temòr té de ta presencia.

Quant voldras dir mal dalgù,
mira primer qui eres tu.

Qui camina mal camí,

- no fa bon pas à la fi.
Qui no bat en Juliol,
 no pot batre après quant vol.
Qui no adoba la gotèra,
 la casa ha de fer sancèra.
Qui sembra en camí real,
 pert lo grà , y pert lo jornal,
Quant aniràs de camí,
 no vatjes sens pà , ni vi.
Qui çopa molt à la nit,
 no dorm sossegat al llit.
Qui escudèlla daltre espéra,
 no la pot mentjar sancèra.
Qui tropeça en un lloch plà,
 en lloch aspre què farà?
Qui no dòna lo que dol,
 may alcança lo que vol.
Qui filasa sua fila,
 bona camisa destila.
Qui à Gineus vol enganyar,
 molt matí sa de llevar.
Qui no té sino un cabès,
 malalt al Disabte es.
Qui té Ofici , té benefici.
Qui no té , el Rey lo fa franch.
Qui ase và à Roma, així sentorna.
Qui molt abarca , poch aprèta.

Qui ama el perill, en èll perix.

Qui té cuchs, que pele fulla.

Qui no pot sembrar, espigola.

Qui no vol polç, no vatja à la era.

Qui primer và al molí, primer mol.

Qui bè festà nos moga.

Qui mal busca, prest lo troba.

Qui té el terrat de vidre, no apedrègue.

Qui bè viu, bè mor.

Qui molt parla, molt erra.

Quis mentja la polpa, que rosègue lhos.

Qui vol del Mon bé gotjar,

ha de oir, veure, y callar.

Qui mal te voldrà, riurc et farà.

Qui bè et voldrà, plorar te farà.

Qui prèn, nos mor.

Qui mal và, mal acaba.

Qui calla, otorga.

Qui romp lo vidre, quel pague.

Qui en roba daltre es vist,

en lo carrer lo despullen.

Qui molt corre, prest para.

Qui bè aina, tart olvida.

Qui can, y falça, no ha caygut.

Qui à bon arbre s'arrima,

bona sombra el cobri.

Qui es roin pera si,

- ho serà pera els demès.
Qui no sembra , no cull.
Qui alça , troba.
Qui no vulla perdre , no jugue.
Qui en gichs se gita, cagat se lleva.
Qui ha manester lo foch,
en sos dits lo busca.
Qui en la joventut no treballa,
à la vellèa dorm en la palla.
Qui ab joyes se gasta el dot,
de sa muller es Janot.
Quant hu no vol, dos no rinyen.
Qui pasta, y feny, de tot li conteny.
Qui tè contraris , no dorma.
Qui mes no pot , morir se deixa.
Qui no creu à sa bona mate,
creu à sa mala marastra.
Qui tè diners , fa diners.
Qui no tè , no pert.
Qui arrimat s'ellà, arrimat se troba.
Qui mes tè , mes vol.
Qui mes tè que callar, mes parla.
Qui vol la capa del amich,nos amich.
Qui tè bon veì , tè bon matì.
Quant Dèu vol, à tots ayres plou.
Qui no sia pera casat,
nonganye la dona.

Qui

90 *Adages, y Refranys.*

Qui sen duu la carn, q semportel hos.

Qui va en un coixo,

 al cab del any es coixo.

Qui tè llengua , à Roma va.

Quant la barba del veì vetjes cremar,

 possa la tua à remullar.

Quit dòna un hos,

 not volguera veure mort.

Qui tè un diner , noflà sens ell.

Qui no tè vergonya, tot lo Mon es seu

Qui va davant guanya la joya.

Qui arrere va , arrere es queda.

Quant mes Moros , mes ganancia.

Qui viu de renta , viu de regla.

Qui muda , Dèu li ajuda.

Qui tè ronya , ques rasque.

Qui sassenta en pedra, no inedra.

Qui à mó fill moca, à mi em besa en la l

Qui menys corre , bola.

Quant los muts parlen, treball hia en la

Quant Dèu no vol, los Sancts no pode

Qui lleva la ocafiò , evita pecat.

Qui tè la terra , tè la guerra.

Quant mes amichs , mes clars.

Qui juga en lo carbò , fa dembrutar

Qui tè la culpa , que pague la pena.

Qui sopa d'altre esperz, freda la mentja

Q

- Qui no mira al davant, arrere es queda.
Qui promèt, en deute es somèt.
Quant lo coixo de amors mor,
què farà lo qui anar pot?
Quant sabs no diras, si vols viure en pau.
Qui algo vol, algo ha de fer.
Qui ab llobcs va, samontra à ahullar.
Qui escup al Cel, en la cara li cau.
Qui la cera ha de ablanar,
les ungles sa de cremar.
Qui tel pare Alcalde, segur va al Juï.
Qui peixers vol peixcar,
sa de banyar.
Qui tot ho vol, tot ho pert.
Qui tot ho nega, tot ho confessà.
Qui no te sos bous,
no llaura tots los dijous.
Qui paga desansa.
Quant lo mal es de mort,
sols lo morir es remey.
Qui à sos pares tracta bé,
viurà molt, perque yo ho sé.
Qui té mala condiciò,
may troba bon companyiò.
Quant lo vell fa ninyerías.
nó li passen en huit dies.
Qui males manyes hà,

tart,

92 Adages , y Refranys.

- tart, o nunca les perdrà.
Qui per si no té cervell,
com pot donar bon concell?
Qui diners té de cobrar,
té moltes boltes de dar.
Quant voldràs juplar un hou,
no faces aquell clo - clou.
Quant per bo venen lo mal?
Quant lo ale va à comprar.
Qui à joya possa , no reposa.
Qui pleceja , no sossega.
Qui no arrisca , no píscia.
Qui plany al contrari,
en ses mans mor.
Qui canta en la taula, y sorina en lo llit,
no tel seny complít.
Quis mentja un hou sense sal,
se mentjarà à sa mare.
Quanç lo Sol ix, pera tots ix.
Qui té diners , té tot adrès.
y la filla del Rey si la volguès.
Qui canta , sos mals espanta.
Qui dóna el cul à besar,
no té mes que dar.
Qui diu lo que vol,
ou lo que no vol.
Qui la pensa , la fa.

Qui

- Qui dèu , no té vèu.
Qui fuig de Dèu , corre devades.
Qui no paga lo que dèu,
tè per contrari à sòn Dèu.
Qui mal à sos pares tracta,
fa vida la malbarata.
Qui jura sens reparar,
lo jurar li costa car.
Qui possa en Dèu sasperança,
la Gloria del Cel alcança.

R

- R** Es pot tindre ben llograt,
l'anima questà en pecat.
Roin vindrà , que bo et farà.
Rabe de Estiu , cou com à caliu.
Roin oli , sab à la pèga.
Rinyes per Sanct Joan,
pau pera tot lany.
Rata que no sab més que un forat,
prest la han caçat.
Replegador del segò,
y escampador de la farina.

S

Sempre en la creu en la ma,
dèu armar-se tot Christià.
Si al qui dèus no pots pagar,
humilment li has de parlar.
Si trunques les rahons males,
ab los Angels casi iguales.
Seràs causa de molts mals,
si fas testimoni fals.
Si vols pendre bon concell,
sia sempre de home vell.
Si vols tindre mal mentjar,
al forn portal à cuinar.
Si Dèu la Ciutat no guarda,
defendrela es frenesi.
Si camines per mal lloch,
creume, y passa poch à poch.
Si no vols tenir desfici,
à ton fill donali Ofici.
Si alguns parlen de secret,
not acostes, ques mal fet.
Sempre les Festes matjors,
al ventrell causen dolors.
Si à cas eres combidat,

- sols mentja lo acostummat.
Si tens à algù agraviat,
no vatjes may descuidar.
Si tens la coa de palla,
no posses foch a la falla.
Si aigù llig alguna carta,
un poch lluny daquell tapartat.
Si ton pare es pobre , y vell,
no deixes mòstre la pell.
Si mentjes mes del que guanyes,
vestiràs de telaranyes.
Si compres algo à censal,
no ho pagues mes del que val.
Si alabes molt ta muller,
seràs tengut per grosser.
Si en ta casa entra molt be,
mira sempre com li ve.
Sempre el Peixcador de canya,
gasta molt mes q no guanya.
Si no calles lo que fas,
si algo et dich,tambe ho diràs.
Si la porta tens tancada,
tindràs la testa guardada.
Si dònes ans de morir,
aparellat à sofrir.
Si al roin favorixes pots fer conte,
quen pago cert tendràs dolor, y afronte.
Si

95 *Adages, y Refranys.*

Si tens cases à lloguer,
may te faltarà que fer.

Si tens un dinер per vil,
may arribaràs à mil.

Si la Canelera plora,
lo Invern ja es forz;
y si es riu, ni Invern, ni Esliu.

Si à Dèu vols pregar,
possat en lo Mar.

Si ha entrat Maig, ò no ha entrar.
venen los Apòstols diuen la veritat.

Si faèna tu fas fer,
en pagar sies llauger.

Si fora el cor tot dacer,
nol venceria el diner.

Si dos tiren de la corda,
la trencaràn.

Si not agrada,
no li faces alvada.

Si carrègues mafa al burro;
se gitrà en la carrega.

Si una porta es tanca, altra sen obri.
Sobre gust, no hia disputa.

Si Senyor; y anava asoles.

Sab, com à oli de Tenda.

Si quant pots no vols,
quant voldràs, quiçà no podràs.

Si

Si per por dels pardals se deixara de sebrar,
tart cullitien.

Si treballas mentjaràs,
y si no dejunaràs.

Sobre un hou pon la gallina.

Segons tindràs lo Estament,
vestiràs honestament.

Si del dot de ta muller
refies, seràs grosser.

Si voldràs amich algù,
no sia mes rich que tu.

Si fas bè allo que pots fer,
à pochs auràs menester.

Sardina quel gat fa presa,
no la tornarà lancerà.

Si criats tan de servir,
deprèn sempre de sofrir.

Sens urgents ocupacions,
no deixes de oir Sermons,

T

TRes Persones, y un sols Dèu,
sòn en un Pare, fill mèu.

Tinhi devociò molt fina,
el Angel que encamina.

G

Tan

- Tan prest mor lo cordero, com la ovella.
 Tindràs sempre bon dellit,
 si temples ton apetit.
 Tota es bona gent, y ma capa no pareix.
 Tot cixira en la colada.
 Tota pindola dorada,
 s'è la amargòr amagada.
 Tot home qui vol mentir.
 gran memoria ha de tenir.
 Taverna que tè bon vi,
 ventura tè prop de si.
 Tambè mor lo Papa,
 com lo qui no tè capa.
 Tu content, yo pagat.
 Tal es Ali, com Camali.
 Tu que no pots, portam al coll.
 Tantes voltes va el canter à la font
 quell deixa coll, ò anfa.
 Tin bona fama, y gitat à dormir.
 Tota la bona salsa cou.
 Tants homens, tants parers.
 Tremontana no tè abrich,
 nil home pobre tè amich.
 Tres al sach, y el sach en terra.
 Tots los gats tenen catarro,
 sinos lo meu que tè ròs.
 Tots los principis són forts.

Tant unflen al cuiro, ques rebenta.
Tot està sujeçte al home;
y ell tenia una pusa en la ma.
Tan poches larcenit, que no mata.
Tararà , y tururù , tot es hu.
Tinte, que no puch fer miracles.
Tan prest se deixa la pell,
lo jovenet , com lo vell.
Tan bruta està la scurada , com les part.
Tan bruta està la cullera, com lo cullerot.
Tant li puntjen al bou,
que pega una embestida.
Tant esprém hu la tarontja,
que ixen pinyols , y tot.
Tancava en clau Micolau,
y ella tenia la clau.
Tot lo que relluix , no es or.
Tu et tems , algo em dèus.
Tots los Refranys só verdaders.
Tingues sempre per deport,
pensar que vas à la mort.

U

UN no , desembaraça molt.
Una Sogra feren de sucre,

y encara amargava.

Un tonto , en fa molts.

Un bobo , en fa cent.

Un clau , trau altre clau.

Una mala cabra,

tot lo ramat llança à perdre.

Uns tenen la fama,

y altres cardeo là llana.

Un desorde , porta un orde.

Una volta enganyen al prudent,
al necio cent.

Ulls que no veuen, cor que no plo

Un vici es pitjor que un dèute.

Una pendencia ben renyida,
necessita moltes.

V

Veuràs sempre al ignorant,
à la sciencia menyspreant.

Vos caçau, y altre vos caça.
mes valdria estar en casa.

Vinyes , y dones hermòses,
de guardar dificultoses.

Vols ser Papa , possacho en la te
Vixca la gallina.

y vixca en sa pepita.
Vatja yo calent, y rias la gent.
Viu lo porronèt, y em prenguè la sèc.
Viu lo llit, y em prenguè la son.
Vist un bastò, y pareixerà un varò.
Vos sòu lo Prior, y tan plè de taques?
Què faràn los altres?
Vetjelme asi bè passar,
que allà nom yoràs penar.

102

PRACTICA DE LA LENGUA VALENCIANA.

V Eus que , trocant les lletres , muden de sentit , à imitaciò de les que tinch possades en ma *Practica de Orthographia* , que alli sols servixen pera la llengua Castellana , y asi les posse primer en Valencià , y er après explicades en Castellà ; at mòlties anyadides , que servirà tambè pera la llengua Castellana : advertint , que la ç de ras guèt , ha de ser z en lo idiom Castellà . Y serà tan profitós a quest

Pràctica de la llengua Valenciana. 103
quest Diccionari , ab laltre ques
seguirà, que, entre els dos, qual-
sevol sabrà escriure en perfec-
ció , y fonamènt nostron Idio-
ma , puix es lo matjor descans,
à costa de mon treball, ques po-
drà incontrar.

- A** *Brazar*, dar abrazo.
abraçar, quemar.
avanç, de avance.
avans, antes.
Barò, Titulo.
varò, hombre.
ball, bayle , y el albañal.
vall, valle.
Bas, linage.
vas, la sepultura , y verbo:
baça, junta de naypes.
basa, columna, ò fundamento.
Baza, Ciudad de Andaluzia.
basques, fatigas , desafossiegos , &c.
Vazques, linage.

104 Pràctica de la llengua Valenciana.

bè, bien.

vè, de venir.

bèll, bello, hermoso.

vèll, viejo.

bella, hermosa, bella.

vella, vieja.

bellèa, belleza.

vellèa, vejez.

bèns, haveres, bienes.

vèns, de venir.

vènc, de vencer.

bèu, de beber.

vèu, de ver, y la voz.

bès, beso.

vès, vete.

bèus, de beber.

vèus de ver, y las voces.

bèure, de beber.

vèure, de ver.

Bèda, el Venerable.

vèda, por lo prohibido.

baya, color.

vaya, matraca.

bull, de herbir.

vull, de querer.

bulla, la bulla.

vulla, de querer.

bol.

Pràctica de la llengua Valenciana. 105

boltes, de boltear.

voltes, veces.

bol, de bolar.

vol, de querer.

boç, el bozo.

vos, vosotros.

bocì, bocado de comer.

voci, de vomitar.

bèna, la cinta, ò lienço.

vèna, el numen del Poeta, y la
vena, ò venas del cuerpo.

braç, el braço.

Bras, nombre.

braça, brazada.

brafa, alqua.

botar, dar bote.

votar, dar voto, parecer,
ò jurar.

caça, de animales.

casa, de morada.

caçar, animales.

Casar, lugar de casas, y casar en matrimonio.

cassar, es, quitar algo à alguna cosa, dismi-
nuir la autoridad, ò el tima: quitar, ò fa-
car, y cassar, ò anular la Ley: cassar la
cuenta, ò escritura, que es cancelarla:
truncar, ò casiar la escritura.

cap,

- 106 Pràctica de la llengua Valenciana.
cap, la cabeza, y adv. ninguno, y tambié axi.
cab, por el cabo, y por caber.
Calbo, linage.
calvo, el calvo de cabellos.
cessió, de ceder.
Sessió, assiento en Concilio.
cegar, de la vista.
segar, con la hoz.
ceba, cebolla.
Seva, linage.
seba, porrazo, golpe, &c.
centelles, por las centellas.
Sentelles, linage.
cent, numero, ciento.
sent, de sentir.
cessa, de suspender, ò de concluir.
Seffa, Ciudad.
Sezza, Lugar.
Gyta, de Nacion.
cita, de citar.
Cista, Lugar.
sita, de situar.
Ciprer, arbol, ciprés.
Siprer, linage.
Cia, illa del Archipièlago.
fia, verbo, fia.
Chiva, Villa en el Reymo de Valencia.

Práctica de la llengua Valenciana. 107
Giva, Ciudad en Lycia, Provincia del

Alia menor.

Comte, Conde.

compte, por la cuenta.

Descalz, linage.

descalç, descalço.

Dòlz, linage.

dòlf, dulce.

feches, por las fechas.

feges, por los higados.

Gaza, Ciudad celebre en Syria de Palestina.

gasa, tela.

Gentes, las Gentes.

gens, adv. nada.

gomes, por las gomas.

Gomez, linage.

Hou, huevo.

ou, de oir.

Lorens, linage.

Lorenç, nôbre, Lorenço.

lob, lobo.

Lop, linage.

maça, la maza, ò mazo.

masa, adv. mucho.

Març, el mes de Março.

Mars, el Dios Engido Marte.

mecbes, las mechas.

Metjes,

108 Práctica de la llengua Valenciana.

Metjes, Medicos.

Muza, Sarraceno.

Musa, del Parnaso.

propbetiça, verbo.

Prophetissa, nombre.

poetiça, verbo.

Poetissa, nombre.

pòlç, polvo.

pòls, pulso.

Perez, linage.

peres, fruta, peras.

peßar, por el peſſadúbre.

pesar, por el peso.

raça, la casta.

raſa, llena.

realç, realce.

reals, reales.

ricb, por el rico.

Ryc, Puerto de Inglaterra.

riça, de rizar.

rifa, de reir.

romanç, por el romance.

Romans, por los Romanos.

sab, de saber.

çap, quando al gato se le dize zape.

Sabater, linage.

cabater, Zapatero.

- Práctica de la Llengua Valenciana.* 109
- sis*, numero, seys.
Cis, nombre propio.
solar, de casas.
çolar, las medias, ò los zapatos.
sopes, por las sopas.
çopes, de cenar.
taça, para beber.
taffa, tassacion.
temps, el tiempo.
tems, de temor.

EN estes altres vèus ques se guixen tocarè el punt mes difícil, sutil, y quengrandix nostra Lengua, y es tan costòs dentendre, quencara explicat, y possat en pràctica, com no sia el Lector natiu Valencià, crech se quedarà sens entendrel. Es, dons, lo acento que tenim en nostra Lengua, *grave*, y *agut*, en les dos lletres *o*, y *e*, motiu per hon pronunciàm, los Valencians,

cians, ab tant primor, la llengua Latìna, y estàm tan aptes pera parlar les demès: y note el curiòs, q̄ de totes aquelles vèus ques seguixen, pera el vers Valencià, encara questien escrites ab unes mateixes lletres, no sòn consonants. Primer posse les del acento *grave*, senyalat, y en après les del *agut*, sens asignarlo, puix este jamès ha estat en us, en nostra Lengua, notarlo; com ho tinch jà declarat en mia citada *Pràctica*, encara quel pronunciàm naturalment.

Arrèu, consecutivo.

arreu, arreo.

bè, bien.

be, balido.

bòla, por la bola.

bola, de bolar.

bè

bèca, por el que dà cabezadas.

Veca, la de los Colegiales.

bòta, de botar, y la del vino.

vota, por dar parecer, voto, y por jurar.

bòt, de botar.

vot, voto, ù parecer.

còf, la coz del cavalló, &c.

cos, el cuerpo, y el ojo de la ahuja.

còça, la carrera.

cosa, la cosa.

còces, las cozes de cavalló, &c.

coses, las cosas.

còla, por otro nombre, en Valcociano,

ayguacuya, la còla.

cola, de colar.

chòp, el chopo, ù alamo.

Jub, el paciente Job.

Dèu, Dios, y verbo.

deu, numero, diez.

dòna, verbo.

Dona, Doña, y la muger.

dòns, dones.

dons, adv. pues.

dòlç, por cosa dulce.

Dòlz, linage.

dols, por los duclos.

fòra, verbo.

fors,

112 Práctica de la llengua Valenciana.

fora, adv. fuera.

fòssa, quando caba con los
ozicos el puerco.

fossa, la sepultura.

llabòrs, por las finientes.

llavors, adv. entonces.

Mòza, la Moza.

moça, la muesca.

mòra, de morar.

Mora, linage, la Mora de Religion, y la
fruta de las moreras, ò zarçales.

mènt, de mentir.

ment, por la mente.

molt, mucho, y muy.

molt, de moler.

mòr, pronombre, mis.

moç, el bocado, de morder,

chòcb, el choque.

joch, el juego.

òs, articulo.

hos, el hueso.

òm, el alamo.

bom, el hombre.

podèn, de podar.

poden, de poder.

Ròs, linage.

ros, el rocio.

ròsa, color.

Rosa, nombre propio, y la flor.

fèda, de hilar.

ceda, la cedula.

fèch, verbo, *seco*.

cech, el ciego.

seu, el sevo, y pronombre, *suyo*.

Seu, la Seo, Metropolitana.

fèt, de beber.

set, numero, *sete*.

sòu, verbo, *soys*.

sou, el sueldo.

sòta, la del naype.

sota, adverbio, *bajo*.

sò, verbo, *soy*, y nombre, *Señor*.

so, el son, y el sueño.

sòn, verbo, *son*, y pronombre, *su*.

son, el sueño.

sòrt, el sordo.

sort, la suerte.

sòl, ò *sòlch*, el sulco.

Sol, por el Planeta Sol, por el suelo, y
por el verbo, *suele*.

tèst, el tiesto.

teft, el texto; aunque tambien se dice
teixt.

tòs, la tos, y pronombre, *tus*.

114 Pràctica de la llengua Valenciana.

tos, el tosuelo.

Tòca, la Toca, ò Toga.

toca, verbo, tocar.

tòrt, el tordo.

tort, el tuerto, y linage.

vèla, por no dormir.

bela, por el balido, y la bela de liençó
vèra, verbo, viera; y una partida de el

Huerta, llamada de *Vèra*.

vera, cosa verdadera.

Zòna, la Zona.

sona, verbo, suena.

Altres curiositats pera mes Praça
de nostron Idioma, expades tambè en Castellà.

Numerals Cardinals.

Hu, uno, 1.

dos, dos, 2.

tres, tres, 3.

quatre, quattro, 4.

cincb, cinco, 5.

sis, seys, 6.

set, siete, 7.

bul

Práctica de la llengua Valenciana. 115

buit, ocho, 8.
nou, nueve, 9.
deu, diez, 10.
once, once, 11.
dotce, doze, 12.
tretce, treze, 13.
catorce, catorce, 14.
quince, quinze, 15.
setse, diez y seys, 16.
desat, diez y siete, 17.
dibuit, diez y ocho, 18.
denau, diez y nueve, 19.
vint, veinte, 20.
vint y bu, veinte y uno, 21.
treanta, treynà, 30.
quaranta, quarenta, 40.
cinquanta, cinquenta, 50.
sixanta, ó seixanta, sesenta, 60.
setanta, setenta, 70.
buitants, ochenta, 80.
noranta, noventa, 90.
cènts, ciento, 100.
mil, ó milia, mil, 1000. &c.

Numerals Ordinals.

Primer, primero, I.
segon, segundo, II.

316 Pràctica de la llengua Valenciana.

tercer, tercero, III.

quart, quarto, IV.

quint, quinto, V.

sistè, sexto, VI.

setè, septimo, VII.

buitè, octavo, VIII.

novè, ò nono, nono, IX.

decè, decimo, X. &c.

Numerals distributius.

Den bu en bu, de uno en uno.

de dos en dos, de tres en tres, de quatre
en quatre, de cinc en cinc, de sis en
sis, de set en set, &c

MESOS DEL ANY.

Janèr, Enero.

Febrèr, Febrero.

Març, Março.

Abril, Abril.

Maig, Mayo.

Juny, Junio.

Juliol, Julio.

Agoſt, Agosto.

Septembre, ò *Setembre*, Septiembre, ò

Se-

Setembre.

Octubre, ò Octubre, Octubre, ò Octubre.
Novembre, ò Nobembre, Noviembre.
Decembre, ò Dehembre, Diciembre, ò
Diciembre.

Dies de la Setmana.

Domenge, ò Dumenge, Domingo.
Dilluns, Lunes.
Dimarts, Martes.
Dimècres, Miércoles.
Dijous, Jueves.
Divendres, Viernes.
Disabte, Sabado.

S O N E T O.

Si curiòs, ò Lector, te procurí
en mon llibre primer de Orthographia;
ja curiòs pera este et prevenia,
puix curiòs per servirte em desvelí:

Mòltes coses curiòses te notí,
que ta curiositat no pensaria;
puix curiòs, tant, ò mes, sens phantasia,
en aquest Tratadet, crech, me portí.

Tu, Lector, com à home ben curiòs,
que

118 *Pràctica de la llengua Valenciana.*
que no ignores lo que es curiositat,
los defectes perdona à Carlos Ròs,
que ho suplica à tes plantes humiliat:

Y si à cas lo Tratat no es del teu gi
dissimuleu ta sciència, que es molt jui

F I.

